

УДК 811.161.3'373.46

UDC 811.161.3'373.46

**УНІВЕРСАЛЬНАЯ БЕЛАРУСКАЯ
ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ (1996–2004) ЯК
КРЫНІЦА ТУРЫСТЫЧНАЙ
ТЭРМІНАЛАГІЧНАЙ ЛЕКСІКІ**

**UNIVERSAL BELARUSIAN
ENCYCLOPEDIA (1996–2004)
AS A SOURCE OF TOURIST
TERMINOLOGICAL VOCABULARY**

А. У. Андрэева,

*кандыдат філалагічных навук, дацэнт
кафедры сацыяльна-гуманітарных дысцыплін
у турызме і гасціннасці Інстытута
менеджменту спорту і турызму БДУФК*

A. Andreyeva,

*PhD in Philology, Associate Professor
of the Department of Social-Humanitarian
Disciplines in Tourism and Hospitality, Institute
of Sports and Tourism Management, BSUPC*

Паступіў у рэдакцыю 10.07.2023.

Received on 10.07.2023.

У артыкуле вызначаны склад і ўдзельная вага турыстычнай тэрміналексікі, адлюстраванай у шматтомным беларускім інфармацыйна-даведачным выданні, прааналізаваны асаблівасці яе рэпрэзентацыі. На аснове праведзенага лінгвістычнага даследавання сабранага эмпірычнага матэрыялу аўтар прыходзіць да высновы, што пры адсутнасці галіновых тэрміналагічных слоўнікаў па турызме і з прычыны адносна невялікага аб'ёму арыгінальных беларускамоўных спецыяльных тэкстаў турыстычнай тэматыкі Беларускае энцыклапедыя можа быць уключана ў склад крыніц спецыяльнай лексікі, аднак пры выкананні шэрага ўмоў.

Ключавыя словы: турыстычная тэрміналогія, тэрміналагічная лексіка, энцыклапедыя, беларуская мова.

The article defines the composition and specific weight of the tourist vocabulary reflected in the multi-volume Belarusian information and reference publication, and analyzes the features of its representation. On the basis of the conducted linguistic research of the collected empirical material, the author comes to the conclusion that in the absence of sectoral terminological dictionaries on tourism and due to the relatively small volume of original Belarusian special texts on tourism topics, the Belarusian encyclopedia can be included in the composition of sources of special vocabulary, however, if a number of conditions are met.

Keywords: tourist vocabulary, terminological vocabulary, encyclopedia, the Belarusian language.

У адпаведнасці з Нацыянальнай стратэгіяй развіцця турызму ў Рэспубліцы Беларусь да 2035 г. адным з прыярытэтных напрамкаў у новых сацыяльна-эканамічных рэаліях з'яўляецца развіццё ўнутранага турызму, цікавасць да якога з боку беларускіх грамадзян у апошнія некалькі гадоў усё больш павялічваецца. Пандэмія COVID-19, скарачэнне авія-, чыгуначнага і аўтобусага спалучэння з замежнымі краінамі, складанасці з атрыманнем віз і інш. абумовілі істотны рост унутраных турыстычных плыняў. Невыпадкова Дзяржаўнай праграмай «Беларусь гасцінная» на 2021–2025 г. важнай задачай абвешчана стварэнне неабходных умоў для развіцця масавага ўнутранага турызму. У прыватнасці, запланавана павелічэнне колькасці экскурсаводаў, удасканаленне наяўных і распрацоўка новых, арыгінальных тураў і экскурсійных маршрутаў па славурых мясцінах Беларусі. Для паспяховага вырашэння гэтай задачы Дзяржаўнай праграмы значную ролю адыгрывае кадравое забеспячэнне ў турыстычнай галіне, а разам з ім – вучэбна-метадычнае і інфармацыйна-даведачнае. Між тым прыходзіцца адзначаць, што ў цяперашні час практычна адсутнічаюць беларускамоўныя падручнікі і вучэбныя дапаможнікі, прызначаныя для навучання студэнтаў ва ўстановах вышэйшай адукацыі турыстычнага профілю, а спецыялізаваныя лексікаграфічныя выданні, у прыватнасці тлумачальныя і перакладныя тэрміналагічныя слоўнікі, яшчэ так і не былі распрацаваны.

Сёння ва ўмовах імклівага і перманентнага папўнення і абнаўлення нацыянальнага тэрмінафонду маладой навукі аб турызме новымі лексічнымі інавацыямі – так званым «тэрміналагічным выбухам», «неалагічным бумам» – востраактуальнымі з'яўляюцца

пытанні, звязаныя з неабходнасцю ўпарадкавання і ўнармавання спецыяльных найменняў, «утаймання бурлівага стыхійнага працэсу ўзнікнення тэрміналагічных адзінак, авалодання імі» [1, с. 3]. Заканамерным вынікам мэтанакіраванай тэрміналагічнай дзейнасці па ўпарадкаванні і нармалізацыі (кадыфікацыі) турыстычнай тэрміналогіі якраз і павінна стаць укладанне якаснай інфармацыйна-даведачнай літаратуры. Несумненна, распрацаваныя лексікаграфічныя выданні будуць садзейнічаць стварэнню надзейнага эмпірычнага і тэарэтычнага падмурка для вырашэння задачы эфектыўнага засваення нацыянальнай галіновай тэрміналогіі і яе прафесійнага выкарыстання ў індустрыі турызму і гасціннасці.

Адным з важных этапаў тэрміналагічнай дзейнасці па ўпарадкаванні спецыяльных найменняў з'яўляецца адбор тэрміналагічнай лексікі, які перш за ўсё патрабуе вырашэння праблемы рацыянальнага выбару крыніц эмпірычнага матэрыялу. У сучаснай навуковай літаратуры [2–4] найбольш надзейнымі і карыснымі крыніцамі прызнаюцца тэрміналагічныя слоўнікі, энцыклапедыі і даведнікі, у першую чаргу галіновыя, вучэбна-метадычныя матэрыялы (падручнікі, вучэбныя дапаможнікі і г. д.), публікацыі ў навуковых і галіновых перыядычных выданнях. З прычыны адсутнасці спецыялізаваных слоўнікаў і даведнікаў па турызме лічым дарэчным звярнуцца да шматтомнай Беларускай энцыклапедыі [5], дзе знайшла адлюстраванне турыстычная тэрміналагічная лексіка.

Беларуская энцыклапедыя, выдадзеная ў 1996–2004 г. у суверэннай незалежнай дзяржаве, пазіцыянавалася ўкладальнікамі як універсальнае інфармацыйна-даведачнае выданне, якое дае

сістэматызаваны звод ведаў па ўсіх предметных галінах. Даведнік уключае каля 80 тысяч артыкулаў, арганізаваных у 18 тамоў (19 кніг). Пры гэтым, як указана ў прадмове да энцыклапедыі, асноўная ўвага аддаецца навукова абгрунтаванаму асвятленню падзей, з'яў і фактаў, звязаных з Беларуссю. У працэсе стварэння нацыянальнай энцыклапедыі брала ўдзел каля 7 тысяч аўтараў, сярод якіх аўтарытэтныя беларускія вучоныя, вядомыя айчыныя і замежныя спецыялісты розных навуковых галін. Так, над падрыхтоўкай многіх энцыклапедычных артыкулаў турыстычнай тэматыкі працаваў У. І. Ганапольскі, майстар спорту СССР па турызме, адзін з арганізатараў і ветэранаў турыстычнага руху Беларусі, аўтар вучэбных дапаможнікаў і навуковых артыкулаў, прысвечаных пытанням арганізацыі і тэхналогіі спартыўна-аздараўленчага турызму.

Каштоўнасць энцыклапедыі як крыніцы спецыяльнай лексікі ў тым, што гэта аўтарытэтнае інфармацыйна-даведчае выданне ўтрымлівае найбольш ужывальныя і агульнапрынятыя тэрміналагічныя адзінкі. Акрамя таго, у энцыклапедыі падаецца інфармацыя аб значэнні тэрмінаў у выглядзе навуковых дэфініцый, а іншамой спецыяльнай найменні забяспечаны яшчэ і этымалагічнай даведкай. Да шэрага тэрміналагічных лексем прыводзяцца распаўсюджаныя дублетныя тэрміны.

Праведзены лексічны аналіз энцыклапедыі дазволіў вылучыць 43 рэестравыя адзінкі тэрміналагічнага характару (тэрміны і тэрміналагічныя словазлучэнні), якія адносяцца да сферы турызму. Напрыклад: «**КЕМПІНГ** (англ. *camping*) – будынак са спецыялізаванымі памяшканнямі для часовага пражывання асоб, якія прыязджаюць у населены пункт» [5, т. 8, с. 227]; «**ТУРЫСЦКАЯ БАЗА** – установа гасцінічнага тыпу для арганізаванага размяшчэння, харчавання, фізкультурна-аздараўленчага і культурна-бытавога абслугоўвання турыстаў і экскурсантаў планавых маршрутаў (пры наяўнасці свабодных месцаў – і турыстаў без пуцёвак)» [5, т. 16, с. 60]. Аднак увагу колькасць турыстычных тэрмінаў, адлюстраваных у Беларускай энцыклапедыі, значна большая, паколькі ў адзін энцыклапедычны артыкул могуць уключацца ад некалькіх адзінак да некалькіх дзясяткаў спецыяльных лексем пры апісанні складаных, шматгранных паняццяў. Напрыклад, у артыкуле «Турызм» прыводзіцца 38 тэрміналагічных лексем, сярод якіх дамінуюць полікампанентныя найменні відаў і формаў турызму (усяго 17): *унутраны турызм, нацыянальны турызм, знешні турызм, міжнародны турызм, арганізаваны турызм, неарганізаваны турызм, самадзейны турызм, спартыўны турызм, рэкрэацыйны турызм, пазнавальны турызм, пешаходны турызм* і інш.

Унутры энцыклапедычных артыкулаў значэнні некаторых тэрмінаў, якія з'яўляюцца вузкаспецыяльнымі (часта з нявыражанай семантыкай), адносна новымі ў беларускай мове і таму незнаёмымі шырокаму колу чытацкай аўдыторыі, стваральнікі энцыклапедыі палічылі неабходным раскрыць. Так, у артыкуле «Турызм» чытаем:

«Прадукцыя турызму – комплекс паслуг (т. зв. тур), які ўключае ў якасці ўзаемазвязаных элементаў паслугі транспарту, гасцінічнай гаспадаркі, гандлю, у т. л. харчавання, экскурсійных, культурна-відовішч-

ных, спартыўных, лячэбна-аздараўленчых, бытавых і інш. устаноў і прадпрыемстваў» [5, т. 16, с. 59];

«Адрозніваюць арганізаваны турызм – падарожжа па праграме, абумоўленай турысцкай арганізацыяй (установай) з прадастаўленнем комплексу паслуг, і неарганізаваны (самадзейны) – падарожжа паводле плана самога турыста на аснове самаабслугоўвання» [5, т. 16, с. 59].

Зафіксаваныя намі тэрмінаадзінкі складаюць невялікі пласт спецыяльнай лексікі турыстычнай сферы (131 тэрмін). Гэта і невыпадкова, паколькі на момант распрацоўкі і выдання даведніка нацыянальны турызм як масавая сацыяльна-культурная з'ява, важны сектар эканомікі і разнавіднасць прыватнага бізнесу толькі пачынаў зараджацца ў нашай краіне. Паказальна, што ў энцыклапедыі няма тэрмінаў, якія абазначаюць паняцці, звязаныя з найбольш папулярнымі ў наш час напрамкамі нацыянальнага турызму – візітнай карткай Беларусі: *агратурызм, вясковы турызм, экатурызм, зялёны турызм, аграэкатурызм, аграсядзіба, агратурыст* і інш. Этап станаўлення гэтых разнавіднасцей турызму ахоплівае перыяд 2002–2004 г. Значная частка занатаваных у Беларускай энцыклапедыі спецыяльных лексем выкарыстоўваецца для абазначэння паняццяў самадзейнага (спартыўна-аздараўленчага) турызму, што атрымаў актыўнае развіццё ў савецкі перыяд. Напрыклад: *палатка, катэгорыя складанасці маршруту, начлег, аўтастоп, курорт* і інш.

Праведзены семантычны аналіз эмпірычнага матэрыялу паказвае, што даследаваныя тэрміны размяркоўваюцца па асноўных тэматычных групах турыстычнай тэрміналагічнай лексікі:

- 1) найменні відаў і формаў турызму: *арганізаваны турызм, неарганізаваны турызм, спартыўны турызм, пазнавальны турызм* і інш.;
- 2) найменні суб'ектаў турыстычнай дзейнасці: *экскурсавод, гід 'праваднік-прафесіянал, які паказвае турыстам славутасці мясцовасці'* [5, т. 15, с. 220], *турыст, аўтатурыст* і інш.;
- 3) найменні сродкаў размяшчэння: *гасцініца, бізнес-гасцініца, атэль, матэль, кемпінг, турысцкая база, дом адпачынку, пансіянат, санаторый* і інш.;
- 4) найменні прадпрыемстваў харчавання: *рэстаран, кавярня, бар* і інш.;
- 5) найменні паняццяў, звязаных з аказаннем турыстычных паслуг: *абслугоўванне, пражыванне, начлег, харчаванне, забавы, нумар* і інш.;
- 6) найменні паняццяў, звязаных з арганізацыяй і ажыццяўленнем турыстычнай і экскурсійнай дзейнасці: *паход, катэгорыя складанасці маршрутаў, тур, рэкрэацыя, экскурсія, гід 'даведнік па выдатных мясцінах, музеях, выстаўках'* [5, т. 15, с. 220] і інш.;
- 7) найменні турыстычных рэсурсаў: *курорт, бальнеалагічны курорт, гразевы курорт, пляж* і інш.

Пры гэтым прадстаўленаць дадзеных тэматычных груп вызначаецца неаднароднасцю. Найбольш шматлікімі з'яўляюцца тэрміны першай і трэцяй груп.

У складзе нашай выбаркі маюць месца як аднаслоўныя тэрміны (50 лексем, г. зн. 38,2 %), так і тэрміналагічныя словазлучэнні (81 тэрмін, 61,8 %).

Сярод тэрмінаў-слоў дамінуюць невытворныя найменні (30 тэрмінаадзінак), іншамоўныя паводле свайго паходжання, запазычаныя ў асноўным з французскай мовы: *тур, турызм, турыст, атэль, кемпінг* і інш. Варта зазначыць, што ў пачатку XXI ст. тэндэнцыя да інтэрнацыяналізацыі турыстычнай тэрміналексікі захоўваецца, аднак галоўнай крыніцай яе ўзбагачэння цяпер становіцца англійская мова як найважнейшы сродак міжнародных зносін у турыстычнай сферы.

Значна менш вытворных уласных тэрмінаў – тэрміналагізаваных агульнаўжывальных слоў, многія з якіх належаць да агульнаславянскага або агульнаўсходнеславянскага пласта лексікі, звязанай з падарожжам, адпачынкам, баўленнем вольнага часу і пад. (14 слоў), напрыклад: *падарожжа, размяшчэнне, харчаванне, гасцініца, наведвальнік*. Адзінкавымі прыкладамі ілюструюцца складаныя тэрмінаадзінкі (усяго 6): *аўтастоп, аўтатурыст, бізнес-гатэль* і інш.

Згодна з данымі Беларускай энцыклапедыі, большасць тэрмінаў турызму складаюць тэрміналагічныя словазлучэнні, што адпавядае агульнаеўрапейскай тэндэнцыі колькаснага дамінавання ў тэрмінасістэмах шматкампанентных адзінак (60–90 % ад агульнай колькасці тэрміналексем). Практычна ўсе тэрміны-словазлучэнні з’яўляюцца двухкампанентнымі (напрыклад, *сезонная гасцініца, пяцізоркавы атэль, дом адпачынку, турысцкі паток*), за выключэннем адзінкавых тэрмінаў *катэгорыя складанасці маршруту* і *паход выхаднога дня*, у склад якіх уваходзяць тры кампаненты. У цяперашні час турыстычная тэрміналогія характарызуецца ўжо разгалінаванай сістэмай тэрміналагічных словазлучэнняў значна большай даўжыні – да 6 тэрмінаэлементаў [6], што тлумачыцца ўскладненнем і паглыбленнем спецыяльных ведаў ва ўмовах паскоранага развіцця міжнароднага і нацыянальнага турызму.

Сёння большасць выяўленых намі тэрмінаў шырока выкарыстоўваюцца ў індустрыі турызму і гасціннасці са значэннем, зафіксаваным у даведніку. Аднак значэнне некаторых з іх падверглася семантычным пераўтварэнням. Так, лексема атэль у Беларускай энцыклапедыі вызначаецца праз сінонім *гасцініца*: «**АТЭЛЬ** (франц. *hôtel*), 1) гасцініца – дом з мэбляванымі пакоямі для часовага пражывання прыезджых грамадзян, турыстаў» [5, т. 2, с. 81]. З цягам часу гэта лексічная намінацыя ў турыстычным дыскурсе пачала ўжывацца для абазначэння разнавіднасці гасцініцы, г. зн. тыпу гасцінічнага прадпрыемства, які размяшчаецца, як правіла, у буйным горадзе ці значным рэкрэацыйным месцы, мае вялікі штат абслуговага персаналу, прапанувае шырокі набор паслуг і высокі ўзровень камфорту. Такім чынам, былыя тэрмінадублеты *атэль* і *гасцініца* паступова разышліся ў сваіх значэннях і зараз звязаны іншымі парадыгматычнымі адносінамі – гіпера-гіпанімічнымі.

Звернем увагу і на саму форму тэрміналексемы *атэль*. У Беларускай энцыклапедыі, як, дарэчы, і ў акадэмічных тлумачальных слоўніках беларускай мовы [7, с. 93], замацаваны толькі «ўсесаюзны», «штучны», паводле меркавання навукоўца П. Сцяцко [8, с. 212], варыянт іншамоўнага слова – без пачатковага прыдыхальнага гука [h]. Аднак сучаснымі спецыя-

лістамі турыстычнай сферы перавага аддаецца другому варыянту наймення – *гатэль* як найбольш натуральнаму для беларускай мовы, фанетычную сістэму якой характарызуюць прыстаўныя зычныя.

На старонкі Беларускай энцыклапедыі згодна з «ўсесаюзным стандартам» трапілі і тэрміналагічныя словазлучэнні з прыметнікам *турысцкі* не без уплыву рускай мовы: *турысцкі паток, турысцкая база, турысцкія карты*. Зазначым, што на сучасным этапе развіцця турыстычнай тэрміналогіі пытанне аб ужыванні тэрмінаэлементаў *турыстычны* і *турысцкі* ў складзе тэрмінаў-словазлучэнняў з’яўляецца дыскусійным і не мае адназначнага вырашэння. У сучаснай расійскай спецыялізаванай літаратуры, афіцыйных дакументах, дзяржаўных стандартах з улікам традыцый турызму савецкага і постсавецкага перыяду выкарыстоўваюцца варыянты полікампанентных тэрмінаадзінак з прыметнікам *туристский* [9, с. 4]. У беларускамоўнай прафесійнай маўленчай практыцы, наадварот, пажаданымі з’яўляюцца спецыяльныя найменні з тэрмінаэлементам *турыстычны*. Да прыкладу, падручнік «Уводзіны ў турызм» [10] рэкамендуе якраз іх.

Паколькі ў Беларускай энцыклапедыі прыводзяцца тэрміны, што рэкамендуюцца як нарматыўныя і кадыфікаваныя для ўжывання, ступень сінаніміі і варыянтнасці тут вельмі нізкая. Як паказвае тэрміналагічная выбарка, сінонімы (дублеты) прадстаўлены адзінкавымі прыкладамі: *гатэль* – *гасцініца*, *кафэ* – *кавярня*, *самадзейны турызм* – *неарганізаваны турызм*. Варыянтнае напісанне мае толькі адзін тэрмін: *бівак* і *бівак*.

Неабходна адзначыць, што па меры далейшага развіцця турыстычнай галіны сінанімія і варыянтнасць становіцца вельмі распаўсюджанай з’явай у тэрміналогіі. Так, зафіксаваны ў Беларускай энцыклапедыі тэрмін *турысцкі паток* сёння мае два сінанімічныя найменні – *турыстычная плыня* і *турыстычны струмень*, апошняе з якіх наўрад ці будзе прызнана нарматыўным з прычыны парушэння ім прынцыпаў несупярэчлівасці семантыкі.

Такім чынам, ва ўніверсальнай Беларускай энцыклапедыі, выдадзенай на мяжы XX–XXI стагоддзяў, занатаваны невялікі аб’ём пласта тэрміналагічнай лексікі, што тлумачыцца ўзроўнем развіцця спецыяльных ведаў аб турызме на той час. Гэта найбольш ужывальных тэрміны некалькіх асноўных тэматычных груп спецыяльнай лексікі. Безумоўна, з прычыны невялікага аб’ёму беларускамоўнай спецыяльнай літаратуры турыстычнай тэматыкі Беларускай энцыклапедыя можа выкарыстоўвацца ў якасці крыніцы спецыяльнай лексікі, аднак, як нам бачыцца, з пэўнымі заўвагамі. Папершае, Беларускай энцыклапедыя павінна абавязкова дапаўняцца найноўшымі крыніцамі (напрыклад, навуковымі артыкуламі), якія змяшчаюць новую і актуальную тэрміналагічную лексіку турыстычнай сферы, з мэтай забеспячэння сістэмнасці і паўнаты ахопу спецыяльных найменняў усіх тэматычных груп. Па-другое, у працэсе тэрміналагічнай работы неабходна ўлічваць факты змен тэрмінаў як у плане зместу, так і формы, асаблівасці функцыянавання тэрмінаадзінак у прафесійным маўленні сучасных спецыялістаў, тэндэнцыі і заканамернасці фарміравання і развіцця маладой тэрміналогіі турызму на цяперашнім этапе.

ЛІТАРАТУРА

1. Багана, Ж. Терminoобразование в языке науки: монография / Ж. Багана, Е.Н. Таранова. – М. : ИНФРА-М, 2012. – 144 с.
2. Гринев-Гриневиц, С. В. Терminoведение : учеб. пособие / С. В. Гринев-Гриневиц. – М. : Академия, 2008. – 302 с.
3. Кудашев, И. С. Проектирование переводческих словарей специальной лексики / И. С. Кудашев. – Helsinki : Helsinki University Translation Studies, Monographs 3, 2007. – 443 с.
4. Дубичинский, В. В. Теоретическая и практическая лексикография / В. В. Дубичинский. – Wien : Ges. zur Förderung slawistischer Studien ; Харьков : Харьковское лексикографическое общество, 1998. – 156 с.
5. Беларуская энцыклапедыя : у 18 т. / Беларуская Энцыклапедыя. – Мінск : БелЭн, 1996–2004.
6. Андрэева, А. У. Сінтаксічны спосаб утварэння беларускай турыстычнай тэрміналагічнай лексики / А. У. Андрэева // Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. Серыя 3. Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія. – 2019. – № 2. – Т. 9. – С. 51–58.
7. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы : больш за 65 000 слоў / Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры, Інстытут мовазнаўства ім. Я. Коласа. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2016. – 967 с.
8. Сцяцко, П. Культура мовы / П. Сцяцко. – Мінск : Тэхналогія, 2002. – 444 с.
9. Виноградова, Л. В. Терминология туризма английского и русского языков в синхронном и диахронном аспектах : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Л. В. Виноградова ; Новгород. гос. ун-т им. Ярослава Мудрого. – Великий Новгород, 2011. – 23 с.
10. Трацяк, І. І. Уводзіны ў турызм : метад. рэк. / І. І. Трацяк. – Гродна : ГрДУ, 2011. – 55 с.

REFERENCES

1. Bagana, Zh. Terminoobrazovanie v iazyke nauki: monografiia / Zh. Bagana, E.N. Taranova. – M. : INFRA-M, 2012. – 144 s.
2. Grinev-Grinevich, S. V. Terminovedenie : ucheb. posobie / S. V. Grinev-Grinevich. – M. : Akademiia, 2008. – 302 s.
3. Kudashov, I. S. Proektirovanie perevodcheskikh slovarei spetsial'noi leksiki / I. S. Kudashov. – Helsinki : Helsinki University Translation Studies, Monographs 3, 2007. – 443 s.
4. Dubichinskii, V. V. Teoreticheskaia i prakticheskaia leksikografiia / V. V. Dubichinskii. – Wien : Ges. zur Förderung slawistischer Studien ; Khar'kov : Khar'kovskoe leksigraficheskoe obshchestvo, 1998. – 156 s.
5. Belaruskaia entsyklopedyia : u 18 t. / Belaruskaia Entsyklopedyia. – Minsk : BelEn, 1996–2004.
6. Andreeva, A. U. Sintaksichny sposab utvarennia belaruskai turystychnai terminalagichnai leksiki / A. U. Andreeva // Vesnik Grodzenskaga dziazhaŭnaga ūniversiteta imia Ianki Kupaly. Seryia 3. Filalogiia. Pedagogika. Psikhalogiia. – 2019. – № 2. – T. 9. – S. 51–58.
7. Tlumachal'ny sloŭnik belaruskai litaraturnai movy : bol'sh za 65 000 sloŭ / Natsyianal'naia akademiia navuk Belarusi, Tsentr dasledavanniaŭ belaruskai kul'tury, movy i litaratury, Instytut movaznaŭstva im. Ia. Kolasa. – Minsk : Belarus. Entsykl., 2016. – 967 s.
8. Stsiatsko, P. Kul'tura movy / P. Stsiatsko. – Minsk : Tekhnalogiia, 2002. – 444 s.
9. Vinogradova, L. V. Terminologiiia turizma angliiskogo i russkogo iazykov v sinkhronnom i diakhronnom aspektakh : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.19 / L. V. Vinogradova ; Novgorod. gos. un-t im. Iaroslava Mudrogo. – Velikii Novgorod, 2011. – 23 s.
10. Tratsiak, I. I. Uvodziny ū turizm : metad. rek. / I. I. Tratsiak. – Grodna : GrDU, 2011. – 55 s.